

МУЗЕЈ НА ГРАД — СКОПЈЕ ЗБОРНИК II-III
LE MUSÉE DE LA VILLE DE SKOPJE — RECUEIL
DE TRAVAUX II—III

Посебен отпечаток

Tirage à part

Љубица Дамјановска

**ОСНОВАЊЕТО И ФИЗИОНОМИЈАТА
НА МУЗЕЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА УМЕТНОСТ
ВО СКОПЈЕ**

Ljubica Damjanovska

**LA FONDATION ET LA PHYSIONOMIE
DU MUSÉE DE L'ART MODERNE DE SKOPJE**

Скопје — 1965/6 — Skopje

ЉУБИЦА ДАМЈАНОВСКА

ОСНОВАЊЕТО И ФИЗИОНОМИЈАТА НА МУЗЕЈОТ НА СОВРЕМЕНАТА УМЕТНОСТ ВО СКОПЈЕ

Идејата за создавање на Музејот на современата уметност во Скопје се роди непосредно по тешката катастрофа што го снајде градот на 26 јули 1963 година. Неговото раѓање претставува дел од големата меѓународна поддршка и солидарност што му беше укажана на разурнатиот град. Во сите краишта на светот почна акцијата за помош на Скопје, во која се вклучија и ликовните уметници. Кај мнозина од нив спонтано се родија желбите да ја изразат својата солидарност и да помогнат во обновувањето на уметничкиот живот, подарувајќи ликовни творби.

„... Со задоволство се сложувам да му подарам едно свое дело на музејот во Скопје“ — вели во своето писмо истакнатиот француски уметник Виктор Вазарели.

„... Се придржујувам кон акцијата на солидарноста на уметниците и среќен сум што можам да му подарам едно од моите дела на Музејот на современа уметност во Скопје...“, истакнува во писмото до музејот скулпторот Золтан Кемени,

„... Ја ценам вашата желба да основате музеј и сакам да ви подарам едно од моите дела...“ е забележано во писмото на познатиот американски скулптор Александер Калдер.

И уште десетици такви и слични писма секојдневно пристигнуваа во Скопје.

Покрај вакви поединечни манифестиции, ЈАЗУ, УЛУХ, „Вјесник у сријedu“ и колекционерот Герхард Ледиќ од Загреб организираа заедничка акција меѓу ликовните уметници од СР Хрватска, преку која уште во есента 1963 година беа добиени над 100 ликовни творби. Најголем при-

донес во овие први денови секако е и подарокот на 26 платна од истакнатиот југословенски уметник Петар Лубарда.

Од големо значење за развивањето и проширувањето на веќе почнатата акција беше и апелот што во октомври 1963 година го упати претседателот на IV меѓународен конгрес на пластичната уметност, што се одржување во Њујорк, до уметниците од целиот свет. Со резолуција донесена на овој конгрес беа поканети сите уметници да го потпомгнат обновувањето на градот подарувајќи му свои творби и, на тој начин, да придонесат во Скопје да се создаде колекција од современи уметнички дела.

Овие настојувања на уметниците од земјата и странство Скопје ги разбра како потреба од оформување една установа што ќе обезбеди најдобро чување, прикажување и користење на добиените творби. За таа цел, Градското собрание на Скопје оформи иницијативен одбор за основање музеј на современата уметност. На првиот состанок на иницијативниот одбор одржан во октомври 1963, за претседател на ова тело беше избран Кемал Сејфула, потпретседател на Извршниот совет на СРМ, а за секретар Борис Петковски, историчар на уметноста од Скопје. Во составот на овој одбор се наоѓаа истакнати личности од југословенскиот научен, уметнички, културен и општествен живот. Најголема грижа му беше посветена на оформувањето на програмата за физиономијата и карактерот на идната институција. Во неа беа опфатени основните елементи што ја обусловија идејата за основање музеј на современа уметност, основните претпоставки за неговото формирање и битните карактеристики на установата што треба да прерасне во институција од највисок ранг. Преку својот секретаријат, иницијативниот одбор пројави големо интересирање и за натамошното поддржување и проширување на веќе почнатата акција за помош на Скопје во ликовни творби. Резултат на тоа беа многубројните контакти остварени во земјата и во странство и неколку изложби приредени во периодот до основањето на музејот. По сеопфатно согледаниот профил на идната установа, иницијативниот одбор реши, на својата втора седница одржана во декември 1963 година, да му предложи на Градското собрание да основе Музеј на современата уметност. Предлогот беше усвоен, прво од Советот за култура при Градското собрание, а потоа, на својата XIII седница од 11. II. 1964 година, Град-

ското собрание донесе одлука за основање Музеј на современа уметност, со седиште во Скопје.

Во одлуката на Гардското собрание беа одбележани и основните карактеристики и задачи на музејот во овој период. Беше истакнато: „Музејот на современа уметност во Скопје се основа со цел да овозможи постојано, квалитетно дејствување за изградување општа визуелна и ликовна култура што е дел од духовното богатство на современиот човек, а преку доследно афирмирање на вредностите остварени во творбите од современата југословенска и светска ликовна и применета уметност.

Задачите на музејот се:

- систематски да собира, преку подароци, откупни и на друг начин, висококвалитетни творби од современата југословенска и светска ликовна и применета уметност;
- стручно да ги обработува, проучува, оценува и чува собраниите експонати;
- преку постојаната поставка да ги излага собраниите експонати и да организира повремени тематски, студиски и подвигни изложби во сообразност со своите концепции и програма за работа;
- да организира и спроведува разновидни дејности за изградување висока визуелна култура и образовно-воспитно влијание врз општото културно ниво на младината и на возрасните.“

Овие основни карактеристики и задачи на музејот попушарно и поопстојно се образложени во Статутот на Музејот на современата уметност.

Почнатата дејност на иницијативниот одбор ја продолжи новоформираниот Музеј на современа уметност. Гардското собрание на Скопје го постави за директор на музејот Борис Петковски, историчар на уметноста, и именува Совет на музејот, чијшто прв претседател беше Кемал Сејфула. За членови на Советот беа именувани повеќемина истакнати културни, научни, ликовни и општествени работници. Малку подоцна беше одбран и Почесен одбор. Во него влегоа некои истакнати личности од Југославија и од странство (Жан Касу, Крсто Хегедушик, Енрико Паулучи и др.).

Во натамошното свое дејствување Музејот на современата уметност во Скопје им посвети внимание на своите обврски кон широката југословенска и меѓународна културна и ликовна јавност што го овозможи неговото создавање. Посебна грижа музејот ѝ посвети на акцијата за по-

АРИМА

дарување на уметнички творби. Се воспоставија врски со уште низа дарители од земјата и од странство и со голем број организации, установи и поединци. Во музејот секојдневно пристигнуваа новоподарени ликовни творби. Од V меѓународно биенале на графиката, кое тогаш се одржуваше во Љубљана, на Скопје му беа подарени поголем број графички дела. Од Венеција, каде што се одржуваше XXXII меѓународно биенале на ликовната уметност, со помошта на комесарот на југословенскиот павилјон Алекса Челебоновик и генералниот секретар на биеналето Дел Аква, музејот доби уште неколку творби. Во Венеција музејот влезе во контакт со претседателот на Конгресот на Здружението на ликовните критичари Гулио Карло Арган, кој упати апел до членовите на здружението да ја прифатат и шират идејата за поддршка на скопскиот музеј во своите земји и да му подарат свои теоретски дела за оформувањето на неговата библиотека. Музејот воспостави контакт и со ИКОМ (Меѓународна организација на музеите), со АИАП (Меѓународно здружение на пластичните уметности) и со сите национални комитети на ова Здружение, како и со низа други сродни установи. Особена плодна соработка се зачна со музејот и со галеријата во Брадфорд во Англија, град со кој Скопје има неколкугодишни пријателски врски. Како резултат од оваа соработка, беше реализирана меѓусебна размена на изложби (на македонски ликовни уметници во Брадфорд и Лондон и изложба на слики и скулптури на английски уметници од Брадфорд во Скопје).

Создавањето на Музејот на современата уметност во Скопје наиде на многу добар прием во соседна Италија. Во јуни 1964 година во римската галерија Пенелопе беа изложени творбите што неколку десетини истакнати италијански уметници му ги подариле на музејот. Оваа широка акција беше раководена од Управата на Националниот комитет за пластичните уметности на Италија. Преку Комисијата за културни врски со странство беа прикажани, на изложби во Белград и во Скопје, делата на италијанските уметници подарени на Скопје и делата на југословенските уметници подарени на Ваонт.

Во Италија музејот реализира контакти за размена на изложби и стручна литература со сродни институции, музеи и галерии, како што се Националната галерија на модерната уметност во Рим, Музејот на современата уметност во Венеција, галеријата Пенелопе во Рим, галеријата Ботеро во Торино и др.

Кон првите подарени дела од Италија се приклучија и делата на болоњските уметници. Акцијата во Болоња беше спроведена од болоњскиот уметник и галерист Џезаре Ка-станијоли. Со негово залагање, музејот доби уште 67 слики, графики и цртежи. Со овие подарени дела и со делата на уште десетина италијански уметници кои самоиницијативно се придружија кон акцијата, збирката на италијанска современа уметност е една од најбројните во музејот. Во неа се застапени, меѓу другите: Енрико Паулучи, Карло Кара, Емилио Ведова, Карло Леви, Афро Басалдела, Франко Гентилини, Ренато Гутузо, Гузепе Сантомасо, Гу-зепе Зигаина и др.

KARLO
CARA

Акцијата за помош на музејот наиде на широк одсив и во многу други европски земји. Едни од првите што даваат свои ликовни творби беа и уметниците од Полска. Преку Здружението на полските ликовни уметници музејот прими 48 слики и графики во 1965 година. Со проширувањето на акцијата во Полска, пристигнаа нови 70 творби во 1966 година. Се очекува до крајот на оваа година да пристигнат уште 30 скулптури кои веќе уметниците му ги подариле на музејот. Со сите овие дела полската збирка во музејот дава еден општ преглед на современата уметност во оваа пријателска земја. Меѓу полските дарители вредно е да се спомнат и имињата на Хенрик Стазевски, Јиржи Новосиелски, Јан Кибис, Алфред Леница, Тереза Паговска, Еугенијц Еј-биш и уште неколкумина други истакнати полски уметници. Преку Здружението на чехословачките ликовни уметници, како и од поединци, музејот има добиено 60 ликовни творби, потоа од Унгарија — 15 слики и графики, од Јапонија — 13 акварели и 15 графики.

Во Франција акцијата прво ја поведе Францускиот комитет за помош на Скопје, преку својата комисија за ликовни прашања. На чело на акцијата за подарување ликовни творби се наоѓаше тогашниот директор на Националниот музеј за модерна уметност во Париз, Жан Касу. Во едно свое писмо упатено до музејот, тој вели: „... Нашиот апел наиде кај уметниците од Париз на еден великолушен прием. Тие се сите горди што придонесоа за овој голем потфат на духовната меѓународна солидарност, а особено за француско-југословенското пријателство ...“

Директорот на музејот, Борис Петковски, кој подолго време престојуваше во Париз, воспостави близки контакти со поголем број истакнати француски современи уметници и со повеќе музеи и галерии во Париз. Како резултат на

сите овие контакти, музејот доби од Франција преку 100 ликовни дела — слики, скулптури, цртежи и графики од уметници чиешто творештво денеска се смета за врвно достигање во современата светска уметност. Во француската збирка се застапени, меѓу другите: Пабло Пикасо, Виктор Вазарели, Жан Луркат, Андре Масон, Жан Базен, Едуард Пиньон, Леополд Сурваж, Фернанд Лежер, Бернард Буфе, Франсоа Сали, Зао Ву-ки, Ханс Хартунг и многумина други.

Од САД исто така повеќемина современи ликовни уметници испратија свои творби. Голем придонес за проширувањето на акцијата за подарување ликовни творби на музејот во САД имаше и престојот на членот на Советот, академскиот скулптор Петар Хаци Бошков. Тој се поврза со истакнати уметници и уметнички институции. Така од САД музејот доби 11 слики, скултури и графики, а се очекуваат и новонајавени подарици. Во збирката на современата американска уметност секако најважно место зазема познатиот американски скулптор Александер Калдер, кој подари еден од своите прочуени „мобили“ и еден гваш со специјална посвета за Скопје; потоа, неколку дела од познатата сликарка Сараи Шерман, скулптура од Роберт Цронбах и др.

Од Англија, каде што акцијата се уште трае и се очекуваат новонајавени подарици, музејот доби повеќе ликовни творби. Покрај порано реализираната соработка со Брадфорд, музејот реализира контакти и со други уметнички институции, како што е познатата Tate Галери од Лондон. Слична е положбата и во Холандија, од каде очекуваме до крајот на годинава да добиеме дела од околу 50 современи холандски уметници.

Покрај подарените дела од хрватските ликовни уметници уште во почетокот на создавањето на музејот, и многумина други југословенски уметници дадоа свој придонес за збогатувањето на збирката на современата југословенска уметност подарувајќи свои творби. Делата на Јанез Берник, Ордан Петлевски, Отон Глиха, Крсто Хегедушки, Владислав Величковиќ, Петар Лубарда, Марко Челебоновиќ, Пеѓа Милосавлевиќ, Стојан Келиќ, Марко Шуштаршиќ и уште на голем број други истакнати југословенски уметници ја прават југословенската збирка една од најјаките.

Преку Фондот за обнова и изградба на Скопје музејот доби и дела на македонски ликовни уметници, кои тие му ги подарија на Скопје веднаш по катастрофата и кои беа

излагани во Англија. Така, во колекцијата на музејот, покрај неколку поранешни откупни од Калчевски, Шијаковиќ, Чемерски, Маневски, Лозановски, Личеновски, Мартиноски, се најдоа и дела на уште неколкумина македонски современи уметници: Спасе Куновски, Драгутин Аврамовски, Петар Хаци Бошков, Боро Митриќески, Ванчо Ѓорѓиев и др. Музејот во својата натамошна програма особено внимание ќе ѝ посветува на современата македонска ликовна уметност и, преку откупни, откупни награди, преку постојано организирање на самостојни и групни изложби на македонски уметници, ќе настојува да го стимулира нејзиниот развиток и да ја презентира во земјата и во странство.

Во своето настојување да ја збогати колекцијата, музејот секојдневно се залагаше акцијата за подарување нови творби да добива нова содржина и уште повеќе да се развива. Така, музејот упати повеќе писма до учесниците на VI меѓународно биенале на графиката во Љубљана. Како резултат на оваа акција, музејот доби преку 100 графички дела од најистакнати современи графичари од Финска, Шведска, Норвешка, Данска, Холандија, Белгија, СР Германија, ДР Германија, Австроја, Шпанија, Романија, СССР, САД, Уругвај, Венецуела, Јужноафриканската Унија, Хонг-Конг, Австралија, Аргентина, Бразил и др.

Благодарение на сите овие настојувања од страна на музејот, денеска неговата колекција има 1300 ликовни творби — масла, темпери, акварели, грашеви, колажи, графики, цртежи и скулптури од уметници од преку 30 европски и воневропски земји. По својот состав таа претставува единственка збирка на современа уметност од ваков вид во земјата.

Освен со подароци, музејот својата колекција ја зголемува и со откупни. Досега се откупени 66 ликовни творби. Тоа се главно дела откупени од изложбите што ги организираше музејот.

Делата од колекцијата на Музејот на современата уметност се сместени во депоа во приватен стан, во простории што главно обезбедуваат сместување на фундусот на музејот, според најосновните и најминималните музеолошки потреби и прописи. Меѓутоа, постојаната поставка на музејот не може да биде презентирана пред широката јавност поради немање сопствени изложбени простории. Така ќе биде сé додека не се подигне зградата на музејот. Дотогаш овој музеј на јавноста ќе ѝ ги прикажува своите ликовни вредности, како што тоа го практикуваше и досега, преку

повремени изложби на подарените дела во своја салон — единствени простории погодни за излагање со кои музејот располага. Досега се организирани неколку вакви изложби: подарени дела на хрватските ликовни уметници (прикажани на две изложби), Подарени дела 26 јули 1963 — 26 јули 1965, Подарени дела од Полска, Подарени дела од Франција, Подарени дела 26 јули 1965 — 26 јули 1966. Во својата програма за 1967 година музејот предвидува уште две вакви изложби на кои ќе бидат прикажани подарените дела од Чехословачка и од Унгарија.

Музејот постојано одржува контакти со своите дарители од кои добива публикации, монографии и каталогзи. Соработката со повеќе сродни институции во земјата и во странство се остварува со размена на изложби и стручна литература. Преку сите тие врски секојдневно се збогатуваат библиотеката и стручната документација на музејот, која сега има повеќе стотини стручни книги, публикации, монографии, каталогзи. Библиотеката е претплатена и на десетина стручни списанија и весници од земјата и од странство, кои третираат проблематика на современата ликовна уметност — „Art international“, „Arts rewiev“, „Arts“, „L' oeil“, „Aujourd' hui“, „Les lettres françaises“, „Le arti“, „Quadrum“, „Човек и простор“, „Уметност“, „Живот умјетности“ и др. Музејот има и своја хемеротека, во која веќе се собрани околу 1500 исечоци што се однесуваат до современата ликовна уметност од југословенскиот и од странскиот печат.

За да ја прикаже својата дејност и да ги одбележи сите подарени дела, освен преку печатот, музејот досега подготви и неколку свои публикации. Беа отпечатени два броја на Билтенот на Музејот (на два странски јазика) во кои, покрај другото, беа одбележени и имињата и делата на дарителите. По повод изложбата „Подарени дела 26 јули 1963 — 26 јули 1965“, организирана во рамките на Средбата на солидарноста 1965, повторно и со повеќе податоци беа опфатени сите дарители на музејот. Публикацијата беше печатена на два странски јазика и имаше 370 репродукции на подарените дела. И во 1966 година, исто така по повод Средбата на солидарноста 1966, музејот подготви уште

една ваква публикација во која беа одбележани подарените дела во текот на една година — од 26 јули 1965 — 26 јули 1966, со текст на два јазика, 219 црно-бели репродукции и 12 репродукции во колор. Подароците на музејот систематски ги прикажува и списанието „Вашата помош на Скопје“, кое по земјотресот излегува на српскохрватски и на английски јазик. Еден од неговите последни броеви скоро целиот ѝ е посветен на акцијата за Музејот на современата уметност во Скопје, богато илустриран со црно-бели и репродукции во колор на повеќе подарени уметнички дела. За повремените изложби кои музејот секој месец ги организира се печатат каталогзи со текст на македонски и на еден странски јазик. Од своето основање до денеска музејот разви широка активност, за која најдобро зборува бројката од 45 самостојни и групни изложби, организирани од музејот во Скопје, во други градови на Југославија и во странство. Да споменеме некои од нив — самостојни изложби: Иван Генералиќ, Едо Муртиќ, Јанез Берник, Боро Митриќески, Гузеле Зигаина, Петар Хаци Бошков, Сараи Шерман, Драгутин Аврамовски-Гуте, Стојан Ђелиќ, Златко Прица и др.; групни изложби во земјата и во странство: Подарени дела од Полска, Подарени дела од Франција, две големи изложби на подарени дела организирани од музејот по повод Средбата на солидарноста 1965 и 1966, 65 слики од Мајскиот салон во Париз, Arte in Macedonia, oggi (Уметноста во Македонија денеска) во Рим, Arte Macedone Contemporanea (Современата македонска уметност) во Торино, Sechs jugoslawische Künstler (Изложба на шестмина македонски современи уметници) во Нирнберг, Штутгарт, Западен Берлин и др.

За својата работа во 1965 година музејот ја доби ноемвриската награда на град Скопје.

Најголемиот проблем пред кој се наоѓа музејот на современа уметност и од кој најмногу зависи неговиот натамошен развиток е музејската зграда. Во таа смисла се направени првите чекори. Преку Сојузот на полските архитекти, полската влада организира конкурс за идеен про-

ект на зградата на музејот во Скопје. На овој конкурс учествуваа повеќемина полски архитекти што изработија 89 проекти. Жирито, составено од најистакнати полски архитекти, награди 3 и откупи 7 од нив. Наградените и откупените проекти беа прикажани на изложба во салонот на музејот. Врз основа на идејниот проект, полските архитекти ќе изработат изведен проект за зградата на музејот, чијашто градба треба да почне година. Се предвидува новата музејска зграда да биде сместена на скопското Кале. Според својата концепција, таа ќе претставува израз на нај-модерните принципи во музеологијата.

